

Krzysztof Żarna

"Polityka zagraniczna Słowacji", Robert Łoś, Łódź 2007 : [recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 6, 175-178

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Żarna**ROBERT ŁOŚ: *POLITYKA ZAGRANICZNA SŁOWACJI*
WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO,
ŁÓDŹ 2007, 154 SS.**

Problematyka polityki zagranicznej Słowacji jest słabo zbadana i opisana w literaturze krajowej. Robert Łoś w pewnym stopniu wypełnia lukę badawczą dotyczącą tego tematu.

Recenzowana książka napisana została w oparciu o dosyć skromną bazę źródłową. W bibliografii widnieje zaledwie 45 pozycji, z czego 16 to artykuły zamieszczone w trzech rocznikach polityki zagranicznej Republiki Słowackiej, a 8 to artykuły z periodyku naukowego „Medziarodne otazky”. Jeżeli chodzi o prasę, to wymienionych jest 5 tytułów, choć Autor zdecydowanie najczęściej odwołuje się w przypisach do dziennika „Pravda”, w mniejszym stopniu do opiniotwórczego „Sme”. Nie wykorzystuje natomiast 2 ważnych tytułów: „Hospodarske Noviny” i „Dnes”. Autor pomija szereg opracowań Instytutu Spraw Publicznych w Bratysławie, korzystając z zaledwie kilku pozycji. Dla skonfrontowania słowackiego punktu widzenia z węgierskim dobrze byłoby wykorzystać opracowania badaczy węgierskich.

Zakres chronologiczny książki obejmuje okres od momentu powstania niezależnej Słowacji w 1993 r. Końcowa cezura czasowa nie jest bliżej sprecyzowana, choć nie jest to trudne do określenia. W zasadzie jest to rok 2004, w którym Słowacja weszła do UE i NATO. Autor zaznacza jednak, że chodziło mu raczej o ukazanie polityki zagranicznej nie z punktu widzenia chronologicznego, ale przedmiotowego, i dlatego brak cezur.

Na konstrukcję książki składa się wstęp, siedem rozdziałów, zakończenie, epilog, bibliografia i indeks nazwisk. Dwa pierwsze rozdziały dotyczą determinantów polityki zagranicznej Republiki Słowacji. W rozdziale I (s. 11–32) omówiono cele, funkcje, środki, metody i uwarunkowania polityki zagranicznej. Jest on o tyle istotny, iż pozwala zrozumieć specyfikę polityki zagranicznej tego państwa. To zdecy-

dowanie najlepsza część tej książki i znakomite wprowadzenie do całości. Rozdział II (s. 33–48) porusza najistotniejsze kwestie związane z sytuacją wewnętrzną Słowacji, które w dużym stopniu wpływały na politykę zagraniczną tego kraju. Autor stwierdza, że problematyka ta mogłaby znaleźć się w rozdziale I, ale ze względu na jej doniosłość wymaga szerszego omówienia (s. 8). Zagadnienia te są przedstawiane głównie w kontekście porównawczym wyborów 1998 i 2002 r., które decydowały o tym, czy główny kierunek polityki zagranicznej Słowacji będzie zorientowany na integrację euroatlantycką. W rozdziale III (s. 49–76) poruszono problemy związane z polityką bezpieczeństwa. Jej podstawą jest członkostwo w NATO. Bariery przed wejściem do tej organizacji była polityka rządu Vladimíra Mečiara wobec mniejszości narodowych i opozycji. Można zgodzić się z tezą Autora, że pomimo tych zastrzeżeń stosunki z USA układały się bardzo dobrze. W kolejnym, IV rozdziale (s. 77–100) Autor ukazuje dążenie do członkostwa w Unii Europejskiej. W pewnym sensie można byłoby ten rozdział rozpatrywać wspólnie z III. Aby wejść do UE i NATO, należało spełnić szereg wymagań, które były podobne. Poza tym widoczna jest zbieżność chronologiczna tych starań: Słowacja przystąpiła do tych organizacji w 2004 r. Rozdział V (s. 101–112) dotyczy udziału Republiki Słowackiej w organizacjach regionalnych o charakterze gospodarczym i politycznym. Analizuje także współpracę bilateralną państw wchodzących w skład Grupy Wyszehradzkiej. Ze względu na wielkość kraju i potencjał ludnościowy Słowacji współpraca z krajami regionu jest dla niej niezwykle istotna. W rozdziale VI (s. 113–126) Autor charakteryzuje stosunki bilateralne z wybranymi państwami, które mają dla Słowacji istotne znaczenie. Warto podkreślić, iż wiele tych kwestii jest poruszanych w kontekście innych rozdziałów, jak np. USA (rozdział III), Niemcy i Francja (rozdział IV). Łoś doszedł do wniosku, iż do najważniejszych partnerów Bratysławy należą sąsiedzi, Rosja, USA, Niemcy i państwa ubiegające się o członkostwo w UE. Rozdział VII dotyczy stosunków Słowacji z pozostałymi krajami. Sam Autor zaznaczył: „kolejny rozdział to stosunki z innymi państwami, pozaeuropejskimi, które dla Słowacji nie mają już i tak większego znaczenia” (s. 9). Powstaje więc pytanie o jego zasadność. Być może lepszym wyjściem byłoby połączenie obu rozdziałów w jeden. Przedstawiono tu w sposób skrupulatny i chronologiczny stosunki bilateralne z poszczególnymi państwami, nie wyciągając w zasadzie wniosków, co sprawia wrażenie odejścia od zasadniczej problemowej struktury tej książki.

Jeżeli chodzi o sugestię związaną z ewentualnymi kolejnymi wznowieniami tej pozycji, to zabrakło w tej książce szerszego omówienia problemów związanych z „Dekretami Beneša”, które są poważną barierą na drodze porozumienia słowacko-węgierskiego i w mniejszym stopniu słowacko-niemieckiego. Druga kwestia, która wymagałaby rozwinięcia, to wybory do Parlamentu Europejskiego. Warto byłoby też zastanowić się nad tym, czy nie byłoby zasadne dodanie jednego rozdziału dotyczącego lat 1989–1992, kiedy to Słowacy wspólnie z Czechami tworzyli jedno państwo.

Praca nie jest wolna od błędów. Robert Łoś stwierdza, że premier słowacki między 8 a 10 V 2002 r. spotkał się w Brukseli z prezydentem Komisji Europejskiej Jacques'em Santerem. Santer stał na czele Komisji Europejskiej, ale miało to miejsce w latach 1995–1999. W wymienionym okresie był członkiem Parlamentu Europejskiego. Autor stwierdza, iż „ostatecznie, 2 V 2004 r. Słowacja stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej” (s. 99). W zasadzie 1 V 2004 r. uważa się za dzień największego do tej pory rozszerzenia UE. Prezentując wyniki wyborów prezydenckich z 1998 r., również nie ustrzegł się błędu. W głosowaniu z 16 IV 1998 r. 5 głosów zdobył kandydat niezależny Zdeno Šuška, a nie Zdenka Szuszka (s. 36). Minister spraw zagranicznych wymieniany jest w jednym przypadku jako Kňazko, a werset dalej jako Kňazek (s. 33). Premier Danii podczas szczytu UE w Kopenhadze to Anders Fogh Rasmussen, a nie Andreas Fogh Rasmusen (s. 94, 96, 124). Jeżeli Autor decyduje się na pisanie nazwisk w oryginalnym brzmieniu, to powinien być konsekwentny. Tymczasem w przypadku niektórych nazwisk stosuje oryginalną pisownię (np. Mečiar), a w innym spolszczoną wersję (np. Szuszka).

W recenzowanej książce Autor podjął się próby odpowiedzi na pytanie: jaką rolę ma do spełnienia Słowacja i co jest w stanie wyznaczyć jej pozycję na arenie międzynarodowej? Doszedł do wniosku, że jest to niewielki kraj, nieposiadający rezerw i zasobów, mający krótkie tradycje państwowe i narodotwórcze. Stwierdził, że te czynniki mogły stanowić powód do narodzin kompleksów, ale „jednocześnie są ważnym kapitałem dla młodego państwa, nie obciążonego przeszłością, stereotypami” (s. 9). Trudno się z tym stwierdzeniem zgodzić. Słowacy przez wiele lat znajdowali się w granicach Węgier jako tzw. Górne Węgry. Społeczeństwo słowackie było przez ten okres poddawane procesowi madziaryzacji, co groziło całkowitemu wynarodowieniu. Eskalacja niechęci do Węgrów nastąpiła po arbitrażu wiedeńskim, w wyniku którego Węgrzy zajęli Ruś Podkarpacką i znaczną część południowych

terenów słowackich. Ta niechęć jest widoczna do dzisiaj zarówno we wzajemnych relacjach Bratysławy z Budapesztem, jak i w stosunku samych Słowaków do Węgrów. Jej wyrazem jest chociażby poparcie dla ugrupowań głoszących idee nacjonalistyczne, jak Słowacka Partia Narodowa z Janem Slotą na czele.

Robert Łoś starał się odpowiedzieć na pytanie, jaka była i jest polityka małego państwa i czy można określić jednoznacznie jej skuteczność. Stwierdził, że Słowacja jako niewielki kraj targany problemami wewnętrznymi i proeksportową gospodarką wymaga prowadzenia silnej, realistycznej polityki zagranicznej, która musi opierać się na faktach, a nie na iluzjonistycznej nadzwyczajnej pozycji. Wydziela kilka modeli zachowań Bratysławy na arenie międzynarodowej: dążenie do neutralności, sojusz w regionie z małymi państwami, szukanie oparcia w jednym z mocarstw oraz szersze porozumienie i współpraca.

Analizując aktywność polityczną Słowacji, Autor dowodzi, iż jej celem były starania o uzyskanie stabilności politycznej, gospodarczej i społecznej. Było to ściśle związane z dążeniem do integracji euroatlantyckiej. W początkowym okresie istnienia państwa polityka zagraniczna była szczególnie zintensyfikowana i dążono do szerokiego porozumienia i współpracy. W czasie rządów Mečiar doszło do zahamowania procesu integracji ze strukturami euroatlantyckimi. Rząd używający haseł populistyczno-narodowych spotykał się ze znaczną akceptacją społeczną, ale doprowadził jednocześnie do szeregu zadrażnień z sąsiadami. Łoś celnie zauważa, iż „Mečiar preferował wizję Słowacji jako neutralnego państwa, będącego pomostem pomiędzy Wschodem i Zachodem” (s. 134). Był to swoisty paradoks. Z jednej strony dążenie do neutralności, a z drugiej pogarszające się stosunki z sąsiadami. Łamane prawa człowieka i sojusz z Rosją pogłębiały izolację międzynarodową Słowacji. Mimo to zasadniczym celem polityki zagranicznej była nadal chęć integracji z UE i NATO.

Autor stwierdza, iż rok 1998, kiedy to władzę przejęła szeroka koalicja z premierem Dzurindą na czele, był przełomowy. Zaznaczył jednak, że nie zmieniły się kierunki polityki zagranicznej Bratysławy, ale metody. O sukcesie, jakim niewątpliwie było wejście w 2004 r. do UE i NATO, zadecydowała determinacja rządu, skala reform oraz wytrzymałość społeczeństwa, które zniosło olbrzymie koszty reform.

Pomimo kilku błędów recenzowana książka stanowi ważną lekturę dla historyków i politologów a także wszystkich zainteresowanych współczesnymi stosunkami międzynarodowymi.